sietinas su gaisru, galbūt vykusiu vienos iš XIV a. pabaigoje buvusių pilies apgulčių metu. Po gaisro sluoksneliu fiksuotas horizontalus (paviršiaus H_{abs} 114,90–150,00 m) griovio dugnas, formuotas iš plūkto pilkšvo molio su nedideliu kiekiu plytgalių. Jame būta ir horizontalaus PR–ŠV kryptimi orientuoto rąsto atspaudo. Manant, kad moliu plūktas griovio dugnas yra autentiška archeologinė struktūra, ji beveik neardyta. Minimaliai ji praardyta tik perkasos 7 P–PV kampe, praplečiant 1963 m. tiriant perkasą suardytą vietą. Nustatyta, kad čia molio sluoksnis yra iki 15 cm storio, o po juo H_{abs} 149,86 m pasiektas žvyro įžemis.

The Investigation of Trakai Peninsula Castle's Sacrifice Hill

In 2020, an excavation (8 trenches totalling 138 m^2) was conducted on the grounds of the Trakai Peninsula Castle site: on Trakai Castle Mound (Castle / Sacrifice Hill) and at the NW foot of this mound (Figs. 1, 2). The Castle Mound investigation revised the parameters of the Upper Castle that stood there (48x18 m) and contributed new data about the construction of this structure. A relatively small quantity of archaeological finds preliminarily dated to the 14th–18th centuries was discovered (Fig. 3). The investigation of the supposed bridge site at the NW foot of the Castle Mound revealed a hard-packed clay layer, which was the authentic covering of mound's slope and the bottom of the ditch, as well as a section of the masonry retaining wall reinforcing the side of the ditch and determined their parameters. The ^{14}C dating of an animal bone discovered in a black soil layer with charcoal in trench 7 determined that the finds and thus the layer comes from the second half of the 14th – first half of the 15th centuries.

Vytautas Juškaitis

Tyrimai Panemunės pilies parko teritorijoje

Archeologiniai tyrimai Panemunės pilyje vykdomi nuo XX a. vidurio. 1954–1956 m. Panemunės pilies R bokštą ir korpusą tyrinėjo K. Mekas. Rasta koklių, plytų, indų šukių. 1959–1960 m. V, Š ir R korpusų aplinką tyrinėjo E. Milčiūtė. Tyrinėjimų metu aptikta XVI a. puodyninių ir plokštinių koklių fragmentų, XV–XVI a. buitinės keramikos šukių. 1994, 1995 ir 2002 m. V, Š ir R korpusų aplinkoje tyrinėjo A. Žalnierius (*ATL 1994 ir 1995 metais*, 1996, p. 180–185; *ATL 2002 metais*, 2005, p. 153–156), 2010 m. – N. Vailionytė (*ATL 2010 metais*, 2011, p. 195–198), 2011 m. – A. Malonaitis (*ATL 2011 metais*, 2012, p. 186–199), 2015 ir 2019 m. – V. Juškaitis (*ATL 2015 metais*, 2016, p. 197–201; *ATL 2019 metais*, 2020, p. 523), 2018 m. U. Budvydas (*ATL 2018 metais*, 2019, p. 645).

Prieš pradedant statybos darbus 2020 m. irgi buvo atlikti archeologiniai tyrimai. Iš viso ištirta 20 šurfų (28,2 m^2), žvalgyti 8 plotai (apie 1800 m^2), išvalytas dumblas iš dviejų tvenkinių (apie 4300 m^2). Pradžioje žvalgomieji tyrinėjimai atlikti būsimos automobilių stovėjimo aikštelės vietoje, ištirta 10 šurfų.

Šurfe 4 po velėna aptiktas 70–85 cm storio supiltinio rusvo žvyro sluoksnis be radinių. Po juo, 75–90 cm gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus aptiktas smulkaus pilko smėlio ir pilko priesmėlio sluoksnis. Jo viršutinėje dalyje 0,75–1,2 m gylyje jokių radinių neaptikta, o 1,2–1,6 m gylyje rasta smulkių buitinės keramikos šukių, plokštinio koklio kaklelis, ant kurio užtiškę žalsvos glazūros, stiklinio lango arba indo šukė su patina bei neaiškios paskirties

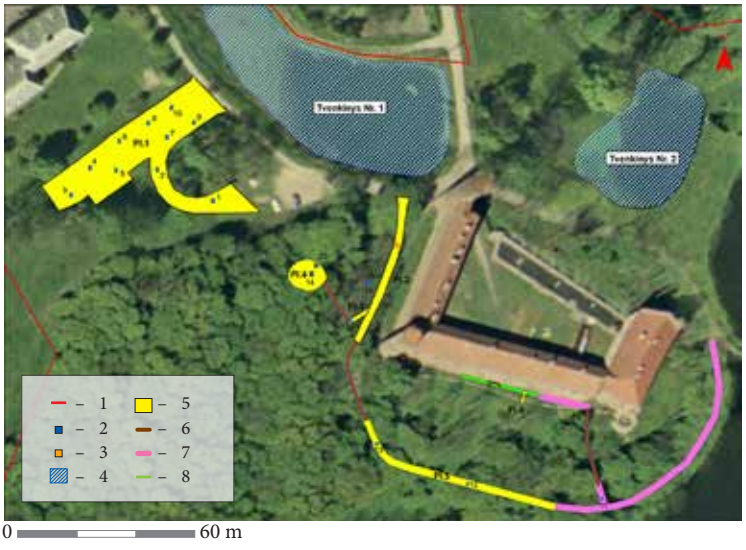

1 pav. Situacijos planas: 1 – Panemunės pilies (UK 968) teritorija; 2 – ištirtų šurfų vietos ir numeriai; 3 – aptiktų pamatų vietos; 4 – išvalyti tvenkiniai; 5 – žvalgytų plotų vietos ir numeriai; 6 – laiptų ant kalamų pamatų vietos; 7 – takai, įrengti ne kasant į gylį, o papildomai supilant grunto; 8 – nuogrindos vietoje atlikti žemės kasimo darbai nedalyvaujant archeologui. V. Juškaičio brėž.

Fig. 1. Situation plan: 1 – grounds of Panemunė Castle (UK 968); 2 – test pit sites and numbers; 3 – discovered foundation sites; 4 – desilted ponds; 5 – field survey sites and numbers; 6 – site of steps with a driven foundation; 7 – paths created by adding soil rather than by digging; 8 – earthwork performed at the apron site without archaeological monitoring.

geležinis dirbinys. Gilyn buvo gręžiama geologiniu grąžtu. Išgręžus iki 2,55 m nuo dabartinio žemės paviršiaus, tęsėsi tas pats smulkaus pilko smėlio ir pilko priesmėlio sluoksnis.

Šurfe 5 po velėna aptiktas 75 cm storio rusvo priemolio su smulkiu rusvu smėliu sluoksnis be radinių. Giliau, 80 cm gylyje, fiksuotas smulkaus pilko smėlio sluoksnis, kurio viršutinėje dalyje jokių radinių neaptikta, o 1,2–1,6 m gylyje rastas plokštinio koklio, dengto žalsva glazūra, rėmelis ir 4 smulkūs plytų fragmentai. Pilko smėlio sluoksnis tęsėsi iki šurfo dugno 1,6 m gylyje. Geologiniu grąžtu išgręžus iki 2,25 m į gylį, tęsėsi tas pats pilko smėlio sluoksnis.

Šurfe 7 po velėna aptiktas 75–80 cm storio smulkaus rusvo smėlio ir priesmėlio sluoksnis be radinių. Giliau, 80–85 cm gylyje, aptiktas 55–60 cm storio pilko priesmėlio sluoksnis. Jame aptikta viena buitinės keramikos šukė, geležinis pleištas, kaltinė vinis, kilpvinės fragmentas ir 3 neaiškios paskirties geležiniai radiniai. Aptiktas kultūrinis sluoksnis datuojamas XVII–XIX a. Jo apačia buvo 1,45 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus. Giliau buvo šviesiai pilko molio sluoksnis be radinių. Sluoksnis tęsėsi iki šurfo dugno 1,55–1,6 m gylyje. Gilyn buvo gręžiama geologiniu grąžtu. Paaiškėjo, kad iki 2,15 m tęsiasi tas pats pilko molio sluoksnis. Po juo 2,15 m gylyje aptiktas smulkus rusvas smėlis – įžemis.

Šurfe 9 po velėna aptiktas 75–80 cm storio rusvo molio sluoksnis be radinių. Giliau fiksuotas 60–65 cm storio pilko molio sluoksnis,

kuriame rasta dubeninio koklio sienelės šukė, lovinės čerpės šukė, plytos fragmentas. Pagal negausius radinius sluoksnis datuojamas XVII–XIX a. Įžemis, baltas molis, aptiktas 1,4–1,45 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus.

Kitose automobilių stovėjimo aikštelės vietose ištirtuose šurfuose 1–3, 6, 8, 10–12 aptiktas XIX a. – XXI a. pradžia datuojamas kultūrinis sluoksnis. Vykdant automobilių stovėjimo aikštelės statybos darbus žvalgytas apie 1300 m^2 plotas. Aptiktas XX a. kultūrinis sluoksnis. Remiantis įrenginėjamos automobilių stovėjimo aikštelės vietoje atliktais žvalgomųjų tyrimų ir žvalgymų duomenimis, galima teigti, kad šioje vietoje buvusi griova, kuri, laikui bėgant, pamažu užslinko, o galutinai ji užpilta XX a. II pusėje.

Įrenginėjamo pėsčiųjų tako vietoje ištirti 1x1 m (3 m^2) dydžio šurfai 11–13 (1 pav.). Ištyrus šurfus aptiktas 20–95 cm storio kultūrinis sluoksnis, datuojamas XX a. Vertingo kultūrinio sluoksnio neaptikta, todėl, vykdant pėsčiųjų tako statybos darbus, žvalgytas 75 m ilgio, apie 2,5 m pločio (apie 190 m^2) plotas 5. Žemės kasimo darbai vykdyti iki 5–25 cm į gylį nuo dabartinio žemės paviršiaus. Žvalgymų metu aptiktos dvi monetos: LDK Jono Kazimiero šilingas, ant kurio data 166?, ir TSRS 3 kapeikos su 1952 m. data, taip pat švininė kulka (2 pav.).

Nuo pilies į V suprojektuotos apžvalgos aikštelės ir tako link jos vietoje ištirti šurfai 14–16 (1 pav.), kurių dydis 1,5x1 m (šurfų bendras plotas 4,5 m^2). Iš pradžių numatyta ištirti du šurfus (14, 15), bet pakeitus suprojektuotų laiptų ir tako vietas, ištirtas ir trečias šurfas (16).

Šurfas 14 matuotas būsimos apžvalgos aikštelės vietoje (1 pav.). Po velėna aptiktas 45–50 cm pilko priesmėlio sluoksnis su XX a. II puse – XXI a. pradžia datuojamais radiniais. Šurfas 15 matuotas būsimo tako į apžvalgos aikštelę vietoje. Po velėna aptiktas 45–80 cm storio smulkaus pilko smėlio sluoksnis, kuriame rasta fajansinių indų šukių, 4 geležinės kaltinės vinys, šakutės kotas, gyvūnų kaulų. Šis sluoksnis storėja iš PR į ŠV. Po pilko smėlio sluoksniu aptiktas rusvo molio sluoksnis su griuvenomis. Jis storesnis R, PR dalyje, o V, ŠV dalyje jo viršutinė dalis apardyta XIX–XX a. Šiame sluoksnyje rastas geležinės kaltinės vinies strypelis, du lovinių čerpių fragmentai, lango stiklo šukė, molinių plytų fragmentų, gyvūnų kaulų. Sluoksnis datuojamas XVII–XVIII a. Po molio sluoksniu 1–1,1 m gylyje pasiektas įžemis.

Šurfas 16 matuotas būsimo tako į apžvalgos aikštelę vietoje. Iš pradžių planuota laiptus į apžvalgos aikštelę daryti kitoje vietoje, bet vėliau nuspręsta juos įrengti ten, kur ne toks status kalvos šlaitas. Šurfe 16 po velėna aptiktas 20–30 cm storio smulkaus pilko smėlio sluoksnis, datuojamas XX a. Po juo pasiektas įžemis.

Baigus tirti šurfus, apžvalgos aikštelės ir tako link jos vietoje atlikti žvalgymai. Tako vietoje žvalgyti plotai 2 ir 3 (1 pav.). Pėsčiųjų takas 37 m ilgio, iki 3 m pločio. Taip pat yra tako atsišakojimas link laiptų į apžvalgos aikštelę. Iš viso šio tako vietoje žvalgytas apie 130 m^2 dydžio plotas. Žemės kasimo darbai vykdyti iki 10–30 cm gylio. Tik tako P dalyje (plotas 3), kur takas užsisuka V kryptimi link apžvalgos aikštelės, kasta iki 20–40 cm. Kasant žemę rasta susiplojusi švininė kulka su ataugėle, neaiškios paskirties švininis dirbinys, buitinės keramikos ir stiklinių butelių šukių, lovinių čerpių fragmentų, plokštinės čerpės fragmentas su užrašu

2 pav. Plote 5 aptikta švininė kulka.
V. Juškaičio nuotr.
Fig. 2. A lead bullet discovered in area 5.
0 1 cm

3 pav. Plote 2 aptiktas pamatas. V. Juškaičio nuotr.
Fig. 3. A foundation discovered in area 2.

„PALE...“ (greičiausiai dalies žodžio „PALEMONAS“ fragmentas. Kauno priemiestyje Palemone XX a. 3–4 dešimtmečiais veikė plytų ir čerpių gamybos bendrovė „Palemonas“), aliumininės ir geležinės vielos, kamštelių su užrašais „Stumbras“ ir „Anykščių vynas“ ir t. t. Žvalgymų metu tako Š dalyje aptiktas pastato, senesnio už Panemunės pilį, pamatas. Jis jau buvo atkastas 1994 m. A. Žalnieriaus archeologinių tyrimų metu. Tyrimų autorius nurodo, kad šis pastatas buvo nugriautas prieš statant Panemunės pilį. Kada pastatytas šis statinys, neaišku, o nugriautas jis XVII a. pradžioje (Žalnierius A., Panemunės dvaro rūmų archeologiniai tyrinėjimai, *LA*, 2005, t. 27, p. 133–160).

Apžvalgos aikštelės vietoje vykdant žemės kasimo darbus atlikti žvalgymai (plotas 4). Pasirinktas toks tyrimų pobūdis, nes ištyrus šurfą 14, aptiktas kultūrinis sluoksnis, datuojamas XX a. II puse – XXI a. pradžia. Žemės kasimo darbai buvo vykdomi iki 10–15 cm gylio nuo dabartinio žemės paviršiaus. Apžvalgos aikštelė, kurią įrenginėjant atlikti žvalgymai, netaisyklingo apskritimo formos, apie 10–11 m skersmens. Iš viso šioje vietoje žvalgyta 90 m^2. Iškasus iki projektinio gylio, vertingo kultūrinio sluoksnio neaptikta. Tačiau pastebėta, kad apžvalgos aikštelės ŠR krašte randama daug smulkių plytų fragmentų. Todėl šioje vietoje pasigilinta apie 5 cm giliau projektinio gylio ir aptiktas pamato iš plytų fragmentas. Išliko tik pastato PR kampas. Išlikęs fragmentas 1,5 m ilgio R–V kryptimi ir 1,1 m Š–P kryptimi. Šis pamatas pastatytas iš 28,1x12x? cm, ?x12,8x7,8 cm, 28,2x19,9x? cm dydžio plytų, rištų moliu. Plytos labai suskilinėjusios. Aptikus šį pamatą, architektai paprašė prie jo išorinės P sienos iškasti šurfą, kad galėtų pažiūrėti, kokiame gylyje yra pamato apačia. Todėl šioje vietoje ištirtas 1x1 m dydžio ***šurfas 20***. Nuo pat šurfo viršaus aptinkamas smulkaus pilko smėlio ir priesmėlio sluoksnis, permaišytas XX a. II pusėje. Ištyrus šurfą paaiškėjo, kad išlikusi tik viena, apatinė plytų eilė. Sprendžiant pagal tai, kad išlikęs tik pamato PV kampas, kalva anksčiau buvo didesnė Š, ŠR, R kryptimi.

Palei Panemunės pilies P sieną įrenginėjant atgrindą, kasant žemę, turėjo būti atlikti žvalgymai. Tačiau dalis žemės kasimo darbų vyko be archeologinių tyrimų. Statybininkai atgrindos vietoje iškasė 27,1 m ilgio, 1–1,2 m pločio trasą, kurios gylis 10–30 cm. Iš viso iškastas apie 30 m^2 plotas. Darbai buvo sustabdyti, informuotas KPD Tauragės skyrius. Vėliau žvalgyta iškasta duobė (plotas 8). Atsivalius iškasto ploto sieneles, dugną, aptiktas laiptų pamato fragmentas. Nustatyta, kad kasdami statybininkai nuardė 3 eiles plytų. Atlikti aptikto pamato architektūriniai tyrimai, o nuardytą mūrą nurodyta atstatyti tomis pačiomis plytomis. Atgrinda buvo perprojektuota ir nuspręsta į gylį nesikasti, o ją įrengti supilant grunto sluoksnį ant esamo paviršiaus. Gilyn kasta vienintelėje vietoje, kur buvo lietaus vandens nutekėjimo vamzdis ties istorine latrina (plotas 6) (1 pav.). Vamzdžiui vieta parinkta taip, kad kasama tranšėja sutaptų su 1981 m. A. Lisankos tirto šurfo 11 vieta. A. Lisanka šioje vietoje ištyrė 2,8x1,7 m dydžio,

iki 2,2–2,5 m gylio šurfą. Šioje perkasoje 1,7 m atstumu nuo pilies sienos 80 cm gylyje aptiktas pamatas. Atkastas pamatas 3,5 m ilgio, 48 cm pločio ir 40 cm aukščio. Jis statytas ant griuvenų sluoksnio. Tyrimų autorius juos datavo XVIII a. Lietaus nuotekų vamzdis suprojektuotas taip, kad sutaptų su 1981 m. A. Lisankos perkasa, todėl kasant tranšėją atlikti žvalgymai. Žvalgytas 4,2 m ilgio, 0,8–1 m pločio (4 m^2) plotas 6. Žvalgymų metu 1,7 m atstumu nuo pilies sienos 50 cm gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus atkastas pamatas, kurį 1981 m aptiko A. Lisanka. Pasiekus pamato viršų, žemės kasimo darbai į gylį buvo sustabdyti, o vamzdis paklotas aukščiau minėto pamato.

Panemunės pilies parko teritorijos Š dalyje, prieš vykdant nuosėdų nusodintuvo ir 100 m ilgio, 50 cm pločio ir 40 cm gylio latako statybos darbus, atlikti žvalgomieji tyrimai ir žvalgymai. Iš pradžių ištirti 1,5x1 m dydžio šurfai 17–19. Jie tirti būsimo latako vietoje, taikant į būsimų šulinių vietas. Tyrinėjimų metu fiksuotas 1,25–2 m storio kultūrinis sluoksnis, kuriame aptinkama XX a. datuojamų radinių. Baigus tirti šurfus, kasant tranšėją latakui atlikti žvalgymai. Iš viso žvalgyta apie 50 m^2, aptikta tik XX a. II puse datuojamų radinių.

Išvalytas dumblas iš 2 tvenkinių, esančių į Š nuo Panemunės pilies (1 pav.). Tvenkiniai apie 2800 m^2 ir apie 1500 m^2 ploto. Jie jau buvo valyti 1959 m. Iškastas dumblas vežtas į apleistą savartyną nuo Skirsnemunės į Š ir į laukus nuo Skirsnemunės į P. Kai dumblas pradžiūvo, jis buvo apžiūrėtas ir patikrintas metalo ieškikliu. Apžiūrint dumblą rasta XX a. – XXI a. pradžia datuojamų radinių.

The Investigation on the grounds of Panemunė Castle Park

In 2020, an archaeological investigation was conducted in carrying out the upkeep of Panemunė Castle Park (Fig. 1). In all, 20 test pits (28.2 m^2) were excavated, 8 areas (around 1800 m^2) surveyed, and two ponds (about 4300 m^2) desilted. Under the surface 20th-century cultural layer in test pits 4, 5, 7, and 9, a cultural layer dating to the 17th–19th centuries was discovered at a depth of 0.75–1.2 m. The survey revealed fragments of 4 foundations (Fig. 3). Lead bullets (Fig. 2), sherds of household pottery, stove tile fragments, and coins were also discovered.

Darius Kontrimas

Tyrimai Vilniaus Pilies kalne

Iki šiol archeologiniai tyrimai (įvairaus pobūdžio ir apimčių) vykdyti įvairiose Vilniaus piliavietės, vadinamos Gedimino kalnu, Pilies kalnu, Aukštutine ir Žemutine pilimi (UK 141), vietose. Dalis ankstyviausių, XX a. vykdytų tyrimų medžiagos neišliko. Ankstesni tyrimai ir jų rezultatai jau ne kartą apžvelgti (*ATL 1982 ir 1983 metais*, 1984, p. 25–26; *ATL 2003 metais*, 2004, p. 155–157; *ATL 2011 metais*, 2012, p. 199–204; *ATL 2014 metais*, 2015, p. 209–210; *ATL 2016 metais*, 2017, p. 174–183; *ATL 2018 metais*, 2019, p. 171–182; *ATL 2019 metais*, 2020, p. 157–163, 177–184).

2020 m. toliau rengiant Vilniaus piliavietės, teritorijos sutvarkymo projektą, įvairiose piliavietės vietose atlikti detalieji tyrimai, kurių metu ištirta 12 perkasų – 286,94 m^2 bendras plotas (1 pav.).

Perkasose 1 ir 2 (tirtos ŠV šlaite) archeologiškai vertingo kultūrinio sluoksnio, objektų, struktūrų neaptikta – fiksuoti su šlaito erozija siejami grunto sluoksniai. Perkasos 3 vietoje (tirta Š šlaite) fiksuota neskaldytų riedulių nuogrinda ar grindinys (nuogrindos Š kraštas), preliminariai datuojamas XIX–XX a. I puse.